

GEZİ AYNASINDA TÜRKİYE İŞÇİ SINIFININ YENİ PROFİLİ VE GÖREVLER

Nuh ASLAN

Wilhelm Wolff Toplum Araştırmaları Derneği

Gezi ayaklanmasının üzerinden 16 ay geçmesi- ne rağmen ülkemizde ve dünyada pek çok kesimce çeşitli yönleriyle tartışılmaya devam ediyor. Herkes kendi açısından eylemleri anlamaya, ders çıkarmaya ve yeni bir pozisyon belirlemeye çalışıyor. Çünkü toplumun harekete geçtiği böylesi anlar toplumun anatomisinin, fizyolojisinin ve bunların yanı sıra sistemin patolojisinin verilerini sunar. Gezi eylemcilerini “çapulcu” olarak niteleyen AKP hükümeti, kendi iktidarının hedef alınmış olması nedeniyle Gezi olaylarını “vandallık, barbarlık, profesyonelce hazırlanmış bir tezgah” olarak niteliyor. Bu değerlendirmenin ne kadarının AKP'nin gerçek bakış açısını yansıttığı ne kadarının kitlelere olaylara nasıl bakması gerektiği yönlü telkin olduğu çok açık değil. İktidarın uygulamaları göz önüne alındığında sürecin analizinin yapıp yapılamadığı kuşkuludur. Benzer biçimde iktidar dışı öznelerin kamuoyuna yansıyan değerlendirmelerinin de neredeyse tamamı gerçeklikle ilişki kurmakta yetersiz kalmaktadır. Bu tip çoğu yorum ve analiz değerlendirmeyi yapanın süreçle ilişkilendirme biçimine bağlı olarak biçim almaktadır. Kimi zaman bütünü bir kesiti değerlendirmeye tabi tutulmakta, kimi zaman da istem ve arzular sürece yüklenen anlamlara giydirilmeye çalışılmaktadır. Bu tespit “bilimsel araştırmalar” için dahi geçerlidir. Her çevre gerek olayları ve olayların öznelerini tanımlarken, gerek eylemcilerin taleplerini, yöntem ve araçlarını değerlendirirken kendi argümanlarını merkeze alarak tanımlama ve değerlendirme yapmaktadır. Elbette bu eşyanın doğası gereğidir. Bu nedenle kapitalist sistemle sorunu olmayan, ancak, mevcut iktidarın “çağdaş hak ve özgürlükleri” kısıtladığına inanan düzen içi muhalif çevrelere göre Gezi eylemcileri, yaşam tarzlarına müdahale edilmesinden hoşlanmayan modern kesimlerden oluşmaktadır. Onlara göre eylemciler daha çok “orta sınıflar”dan oluşmakta ve AKP'nin iktidardan gitmesini istemektedir.

Yine bu nedenle kapitalizmin artık postmodern paradigmalara işlediğini savunan, kapitalizme alternatif bir sistem önermeyen ikinci bir kesim, eylemleri “soğuk savaşın bitmesiyle bütün dünyayı saran küreselleşme dalgası ve bu dalgaya karşı toplumun gösterdiği farklı tepkiler” olarak nitelemektedir. Bu bakış açısı Gezi olaylarını ‘farklı toplumsal kesimlerden gelen ve birbirini ötekileştirmeyen, aşırı bireyselleşmiş insanlardan oluşan örgütsüz ve ortak bir akıldan yoksun kitlelerin iktidara meydan okuması’ olarak yorumlamaktadır. Eylemciler ‘alternatif bir dünya önermemekte, yalnızca var olanı eleştirmektedir’. İçlerinde sosyalistinden burjuvasına çok geniş bir kesimi barındıran ve olayları “kimlik” kavramı ekseninde değerlendiren bu çevrelere göre sınıf savaşı bitmiştir. Olan biten kimliklere özgürlük savaşından ibarettir.

Aynı nedenle Marksist çevrelerden oluşan üçüncü grupta ise değerlendirmeler epey bir farklılık göstermektedir. Sorunu felsefe içerisinde tartışanlar daha çok “ekoloji”, “çokluk” ve “zaman-mekan” kavramlarını merkeze alarak; sosyolojiyi ön plana çıkaranlar, “kimlik” “farklılık”, “grup” kavramlarını merkeze alarak; ekonomi politişin yöntemini kullanan kesimler ise “sınıf” kavramını merkeze alarak Gezi olaylarını değerlendiriyorlar. Bu yazı, Marksist çevrelerin değerlendirmelerine ilişkin kuşbakışı bir eleştirinin yanı sıra özellikle “sınıf” kavramını merkeze alarak değerlendirme yapan kesimleri incelemeyi ve eğer becerebilirsek daha nesnel bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Bu değerlendirmeler önemlidir, çünkü 2013 Haziran'ından sonra ortaya çıkan her toplumsal süreç Gezi eylemlerinin devamı olarak nitelemekte, 17 Aralık gibi iktidar içi çatışmaların en kirli suretleri dahi Gezi eylemlerinin meşruiyet örtüsüne sarılıp sarmalanmaktadır. Başkaldıran kitlelerin sınıfsal karakteri ve talepleri ile bu taleplerin egemenlerin iktidar mücadelesine eklenme biçimlerini ayırt etmek, işçi sınıfının sermaye-

den bağımsızlaşan, kendi tarafını inşasının temel şartıdır. Yakın tarihte Mısır ayaklanması işçi sınıfının kendi tarafını örgütleyemediği koşullarda kole- ra ile veba arasında tercih yapma ikilemi ile karşı karşıya kaldığını ve devrimci süreçlerin kolaylıkla karşıt darbelere evrilebildiğini göstermiştir. Kitle- lerin her devrimci kalkışması, devrim ve karşı dev- rim ikilemi ile karşı karşıya kalır. Sonucu tarafların gücü kadar örgütlülük düzeyi, önderliğin niteliği de belirler. Bu son iki unsurun Gezi eylemlerinde en çok eksikliği gözlenen durumlar olduğu açıktır.

Kim Bu Gezi Eylemcileri

Gezi eylemlerinin ne anlama geldiğinin kavranılabilmesi için öncelikle eylemcilerin tanımlanması gerekiyor; kim bunlar? Bir “çokluk” mu, “orta sınıflar” mı, “yeni küçük burjuvazi” mi, “işçi sınıfı” mı, farklı kimliklere sahip “postmodern bir çoğunluk” mu, yoksa “halkın ezilen, horlanan kesimleri (halk sınıfları)” mı? Takip edebildiğimiz kadarıyla E. Ahmet Tonak, Korkut Boratav, Ergin Yıldızoğlu, Şöhret Baltaş ve Selim Ergunalp’in dışında Gezi eylemcilerini “işçi” olarak tanımlayan pek kimse yok. Sosyalistler de dahil olmak üzere kimisi “çokluk”, kimisi “halk kesimleri”, kimisi “orta sınıf”, kimisi “yeni küçük burjuvazi”, kimisi de “postmodern bir çoğunluk” olarak tanımlıyor. Eylemcilere bakan herkes, kendi duruşuna uygun olarak ya onlardaki farklı kimlikleri görüyor, ya tüm farklılıklarına rağmen onları “çokluk” haline getiren ortak mefhumları arıyor, ya gelir düzeylerine bakıyor, ya yöneten yönetilen ilişkisini irdeliyor, ya meslekleri açısından değerlendiriyor ya da üretim ilişkilerindeki rollerine bakıyor. Güya bilimsel araştırma yöntemini kullanarak tanımlama amacı taşıyan kurumlar dahi, araştırma nesnesine yükleriyle birlikte yaklaşıyorlar; cevap aradıkları sorular sermayenin diliyle kirlenmiş bir bağlam içeriyor. Bu nedenle daha bu ilk adımda burjuva ideolojisi araştırma nesnesini belirlemeye başlıyor. Böylece eylemcilerin talepleri ve eylemlerin geleceği düzen içine hapsediliyor; sorun AKP hükümetinin iktidardan uzaklaştırılması sorunu haline getiriliyor.

Sosyolojik araştırma yöntemi, görüngüyü tespit etme, tanımlama, sınıflandırma ve anlamlandırma ve olgular arasında ilişki kurma ilkelerine dayanır. Görüngü ise gerçekliğin kendisini açığa vurduğu biçimlerdir. Görüngü ile gerçeklik arasında her

zaman bir açı bulunur. Marx'ın ifade ettiği gibi görüngü gerçekliğin birebir aynısı olsaydı bilime gerek olmazdı. Çünkü görüngü pek çok yasanın belirlenimi altında ortaya çıkan somutun düzeyinde yer alır. Suyun üzerinde yüzen gemi yerçekiminin etkisinde olduğu kadar suyun kaldırma kuvvetinin de etkisi altındadır. Yüzen gemiyi gördüğümüzde kim kütle çekim yasasının geçersiz olduğunu iddia edebilir. Oysa görüngü tam tersini söylemektedir. Gemi suyun üzerinde asılı durmakta ve düşmemektedir. Benzer örnekler toplum bilimleri için de verilebilir. Görüngü düzeyinde kapitalist krizler sanki güvensizlik gibi moral değerlerden ya da para kıtlığından vb çıkıyor gibidir. Ancak görüngünün ardındaki gerçekliğe baktığımızda karmaşık bir ilişkiler bütünü, tarihselliği ancak tüm bunların yanı sıra şaşmaz bir kesinlikle işleyen kâr oranlarının düşme eğilimi yarasını görürüz. Bilimin görevi, görünenin arkasındaki gerçekliği açığa çıkarmaktır. Ancak bunun için görüngünün doğru bir şekilde tespit edilmesi gerekir. Çünkü bu, gerçekliğe ulaşma sürecine sağlam bir temel sunar. Ancak burjuvazinin bilim anlayışı, pozitivizmin ufkuyla sınırlı olduğundan gerçekliğe ulaşması ya da böyle bir amacının olması da beklenemez. Birilerinin nefret ettiği dünün argümanlarıyla ifade edersek devrimci barutunu yitirmiş burjuvazi toplum bilimleriyle tüm bağını koparmıştır. Bu nedenle burjuva bilim anlayışıyla bulaşık her retorik sermayenin aklının yeniden üretilmesinden başka bir sonuç üretmez. Gezi analizlerinde de karşımıza çıkan ve toplumun bireylerin toplamından oluştuğunu, bireylerin ise kendilerini kimliklerle ifade ettiğini ve sonuç olarak toplumun bir kimlikler toplamı olduğunu savunan bu burjuva aklın, bu kadar birbirinden farklı kimliklere sahip toplum kesimlerini aynı meydana bir araya getiren şeyin ne olduğunu anlamasını ve bizlere anlatmasını beklemek, horozun yumurtlamasını beklemekten farksız bir çaba olurdu. Bilim belki bir gün horozu yumurtlatabilir ancak hiçbir entelektüel çaba burjuva ideolojisinden bilim çıkaramaz.

AKP'ye yakın Stratejik Düşünce Enstitüsü Gezi ayaklanmasına ilişkin olarak “bilimsel yöntemleri” kullanarak yapmış olduğu araştırmada olaylara katılan toplum kesimlerini şu şekilde sıralıyor;

- Ulusalçı sol

- Beyaz Türkler
- Apolitik muhalif gençler
- Devrimci sol
- Marjinal kesimler (anarşistler, feministler)
- Seküler milliyetçiler
- Alevilerin yukarıda sayılan gruplara yakın olan kesimleri
- Müslüman antikapitalistler
- Sanatçılar, akademisyenler vs.
- Maceraperest meraklı kişiler

Dikkat edilirse listede AKP koalisyonunu oluşturan kimliklerin dışında herkes var, ama işçiler yok. Ya da en azından işçi sınıfının falanca kesimi, filanca kesimi diye bir ibare de yok. İşçi sınıfı eylemlere katılmadı mı, yoksa işçilerin kendilerini yukarıda sayılan kimliklerle tanımladıklarını varsayılıyor belli değil. Bütün amacı, kapitalizmin insan doğasına en uygun sistem olduğunu, alternatifinin bulunmadığını, mevcut sorunlarının ise sistem içerisinde kalarak zamanla çözülebileceğini kanıtlamak olan burjuva bilimi, toplumda sınıfları görmez; onun için sadece farklı gelir gruplarına ait bireyler ve “hane halkı” vardır. Toplum gelir açısından “alt”, “orta” ve “üst” olmak üzere üç gruba ayıran sosyoloji, ayrıntıya girmek istediğinde ise “alt orta” ve “üst orta” gibi iki grup daha ekleyebilir. Grupların birbirinden farkı, sadece elde ettikleri gelirin niceliği ve bunun tarafından koşullanan yaşam biçimi tarafından belirlenir. O geliri nasıl elde ettikleri asla önemli değildir. Üretim alanına baktığında dolaşım alanını, dolaşım alanına baktığında ise üretim alanını unutan, üretim ilişkilerini sermayenin devrimsel hareketinin bütünlüğü içerisinde kavrayamayan, bu nedenle sermayenin hareketine göre farklı biçimler alan işçi sınıfını, biçimlerden ibaret sanan entelektüeller, genellikle Gezi eylemlerinde orta sınıfların belirleyici olduğunu savunmaktadırlar. Bu grubun içine Marx’ın biliminden haberdar olmadıkları için burjuva sosyolojisinden akıl devşirmek zorunda kalan sosyalist çevreler de dâhildir.

Gezi eylemcilerinin sınıfsal özelliklerine ilişkin yargıda bulunabilmek açısından sınırlı da olsa kullanışlı veriler sunan iki araştırma yayınlandı. Genar firması tarafından Gezi Parkı içerisinde 498 kişiyle yüz yüze yapılan görüşme sonuçlarına göre, ankete cevap verenlerin %53.8’i ücretliler, %24.1’i öğrenciler ve %10.8’i ise işsizlerden oluşmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğünce yayınlanan, gözaltına alınan 5 binden fazla şüpheliden oluşan bir örneklem grubu üzerinde yapılan demografik analize göre ise eylemcilerin %39’u 0-499, %15’i 500-999, %31’i 1000-1999 ve %20’si 2000 TL’nin üzerinde gelire sahip. Bu araştırma sonuçları neyi göstermektedir? Aşağıda da ifade edileceği üzere Marksistler açısından Gezi eylemcilerin “işçi sınıfının” mensubu olduğunu, burjuva sosyologları için eylemcilerin “orta sınıf” mensubu olduğunu. Araştırma sonuçları dikkate alındığında, Gezi eylemcilerini “orta sınıf” mensubu olarak değerlendiren çevreler için, Genar’ın araştırmasında ortaya çıkan “ücretli” kesim, Emniyet’in araştırmasına göre bin TL’nin üzerinde geliri olan herkes orta sınıfı oluşturuyor. “Dünya Bankası, yüzyılın başında orta sınıf için bir gelir aralığı belirledi ve günlük kazancı 10-15 dolar arasında olanları bu sınıftan saydı. Yalnız bu aralığa ancak gelişmiş ülkelerdeki belli kesimler girebildiği için, ölçüt geçtiğimiz yıl özellikle gelişmekte olan ülkeleri dahil edebilecek şekilde revize edildi ve gelir aralığı günde 2-13 dolar arasına çekildi”¹ (1, s.3)

Dünya Bankasına göre, Ülkemiz koşullarında asgari ücret bile olsa bir işi olan herkes orta sınıf mensubudur. Bu rakamlara göre gelişmiş kapitalist ülkelerde işsizlik ödenekleriyle ya da sosyal yardımlarla yaşamaya çalışanlar bile orta sınıf mensubu oluyor. Aynı miktar doların, farklı artı değer oranlarına, farklı emek üretkenliği ve yoğunluğuna sahip, farklı kâr oranlarının geçerli olduğu farklı ülkelerde, aynı metanın farklı niceliklerine karşılık geldiği şayet bir gerçeklik ise ölçülmeye çalışılan şey şayet refah ise her ülkenin orta sınıfının farklı gelir aralığıyla tanımlanması gerekmez mi? En azından söylemin kendi iç tutarlılığını sağlaması açısından. Dünya Bankası’nın sınıfsal aidiyetini gösteren ve hiçbir bilimsel temeli olmayan bu safsataya burjuva çevrelerin itibar etmesi anlaşılır bir şeydir. İçinde yaşadığımız kriz ortamında, yedek sanayi ordusunun neredeyse sınıfın çalışan kesimi kadar kalabalıklaştığı bir dönemde, bir iş sahibi olmak gerçekten bir ayrıcalıktır. Peki Gezi ayaklanmasının orta sınıfların eseri olduğunu savunan sosyalistlere ne demeli. Bunun için önce, bazı sosyalistlerin “orta sınıftan” ne anladıklarına göz atmak yararlı olabilir.

Gezi Aynasında Marksizm Sempozyumuna

konusmacı olarak katılan sosyolog Cihan Tuğal, T24 ve sendika.org sitelerinde yayınlanan ve Gezi olaylarını Amerika'daki "işgal et" eylemleri ile karşılaştırmalı bir şekilde ele alan makalesinde şöyle diyor: "2011 küresel isyanı, bir takım iç çelişkiler barındıran aktörleri ön plana çıkardı. Mısır'dan Amerika'ya, İspanya'dan Türkiye'ye, orta sınıf sadece (sık sık vurgulandığı gibi) demokrasi için değil, kamunun ortak çıkar ve alanları için seferber oldu. İlginçtir, Amerika'da servetin belirli ellerde toplanmasına karşı isyanın dahi başını işçi sınıfı değil, orta sınıf çekti. (Burada orta sınıftan tezgah-tar, sekreter, vb.den oluşan işçi sınıfının beyaz yakalı kesimlerini değil, Poulantzas'ın "yeni küçük burjuvazi" dediği, ve ideolojisini ve psikolojisini çok iyi irdelediği, kesimleri kastediyorum). Türkiye'de ise benzer bir demografik niteliğe sahip topluluklar, sermayenin kamu alanlarını yağmalamasının önüne duvar ördü... maaşları ve tatil keyifleri gayet yerinde olan unsurların yığınlarla sokakta olduğunu görüyoruz (ayaklanmadaki sayısal ağırlıklarını bilebilmek için daha çok araştırmaya ihtiyaç var). Küresel muadillerinden ayırtmak için, Türkiye'de kitlesel halde sokağa inen bu kesimleri "küçük burjuvazinin aristokrasisi" olarak nitelendirebiliriz."²(2) Tipik bir Poulantzasçı sınıf teorisinin Gezi sürecine uyarlanması olan bu bakış açısı işçi tanımını mülkiyet ilişkilerine göre tanımlanan bir kategori olarak ele almaz. İşçi tanımı oldukça sınırlandırılmıştır ve artı-değer üreten emeğe indirgenmiştir. Artı-değer üretimi ise ancak emek gücünün sanayi sermayesi ile ilişkisi ile gerçekleşebilir. Böylece artı-değer üretimi dışında kalan dolaşım alanında istihdam edilen tüm emek biçimleri işçi sınıfının dışına atılır. Artı-değer üretimi sadece kol emeğinin bir meziyeti olarak ele alındığı ve kafa emeğinin değer üretmediği varsayımından yola çıkarak kafa emekçileri de işçi sınıfı kategorisine dâhil edilmezler. Ücret alıyor olmak (siz bunu emek gücünü satıyor olmak diye okuyun) işçi olmak için yeter şart değildir. Bu nedenle kafa emekçileri, hizmet sektöründe istihdam edilenler, kamuda görevliler vb ile birlikte ayrı bir sınıfsal kategoride yer alır. İşte bu sınıf yeni küçük burjuvazidir ve bunlar küçük burjuvazinin esnaf ve zanaatkârlardan oluşan geleneksel kesiminden farklı olarak küçük burjuvazinin aristokrat (ayrıcılık anlamında) kesimlerini oluşturur. Küçük bur-

juvazinin tarihsel olarak devrimci bir rol oynamadığı ve bağımsız sınıf tavrının olmadığını, sınıf mücadelesindeki tavrının temel iki sınıfın (işçiler ve burjuvaların) çatışmasına ve kendi sınıfsal dönüşümünün bu iki sınıftan hangisine doğru evrileceğine bağlı olduğu düşünüldüğünde, Gezi eylemcilerinin oluşturduğu öne sürülen bu kesimin motivasyonunun sistem içi taleplerle sınırlı kalacağını anlamak zor olmaz. Bu Gezi eylemlerinin evrileceği (ya da evirtileceği) ufuk açısından baştan sınırlar koyar ve Gezi eylemlerini bir hoşnutsuzluk hareketine indirger. Esnaf ve zanaatkar gibi geleneksel küçük burjuva kesimlerin mülkiyet ilişkilerindeki değişimlere bağlı olarak sınıfsal karakteri değişime uğrayabilir ve bu nedenle teoride devrimci bir rol oynamaları varsayılabilir. Ancak kafa işçilerinin konumu mülkiyet ilişkisi ekseninde değişime uğramayacağına göre devrimci bir rol oynamaları da mümkün değildir. Zaten Poulantzas'ın teorisine göre bunların hali vakti de yerindedir. Öyle ise sokaklarda görülen yaşam tarzına müdahaleye öfke sloganlarından daha ileri bir talep dillendirilmesini de beklememek gerekir. Bu durum Gezi eylemlerinin orta sınıfın hareketi olduğunu ileri süren Cihan Tuğal tarafından şöyle dillendirilir. "Tepki proleterleşmeye değil, ortak yaşam kalitesinin düşüklüğüne; adı bu şekilde konulmasa bile, sermayenin zengin fakat yaşanılmaz bir kent yaratmış olmasına. Adını koyalım: Gezi hareketi, dinamikleri bölüşüm değil, metalaşma karşıtlığı üzerinden kurulan bir hareket. Sermaye Türkiye'de verdiği zenginlik sözünü tuttu (en azından bazı kesimler için), ama sıkıcı ve tatsız bir hayat dayatma pahasına... Özetle, tepki sömürüye ya da proleterleşmeye değil, piyasalaşmaya ve metalaşmaya."⁽²⁾ dır. Piyasalaşma ve metalaşma olmasa yani kapitalistleşme olmasa ancak onlar küçük burjuvalar olarak kapitalizm içinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olsalar ne güzel olur. Retorik çelişkilerini kendisi ele vermektedir.

Konusakonusa.org sitesinde söyleşisi yayınlanan Çağlar Keyder de Gezi olaylarının orta sınıfların eseri olduğunu savunmaktadır. Keyder, kapitalist gelişmeye bağlı olarak nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan orta sınıfların değiştiğini, "Yeni Orta Sınıf mensuplarının toplumdaki konumlarının öncelikle eğitilmiş olmalarının getirdiği statüden kaynaklandığını" ifade ediyor. "Tabii

bu kesimin kendi içinde de ayrıştığını tahmin etmek zor değil: daha iyi okullara gitmiş olanlar, daha çok dil bilenler, yurtdışı tecrübesi daha zengin olanların statüsü de daha yüksek oluyor. Yüksek statüye izin veren kültürel sermayelerini koruyabilmek için global düzeyde kendileriyle aynı konumda olan insanların lifestyle'larını tüketim ve eğlence/tatil alışkanlıklarını takip ediyorlar" diyor Keyder'e göre "Türkiye gibi toplumsal gelişmesini hızla sürdüren bir ülkede daha eğitilmiş, daha kentli, ve daha küresel bu kesimin gelenekselle arasına bir mesafe koyacağını da düşünebiliriz. Eski orta sınıf, hatta YOS'nin eski dönemlerdeki mensupları toplumun çoğunluğuna hakim olan normların çok da dışında değildi. Günümüzdeki YOS'nin özelliği ise yatay küresel ilişkiler içinde olması, kültürel tüketim alışkanlıklarını kendi benzerleriyle paylaşması. Diğer bir özelliği de bu sınıfın şimdiki ve müstakbel mensuplarının kendi konumlarında eşlerle evlenebilmeleri... Türkiye özelinde YOS aidiyetinin çoğunlukla seküler bir tutumla da çakışacağını söylemek mümkün. Bu tabii ki sadece ideolojik bir seçim olamaz; adı geçen gruptaki insanlar—özellikle de daha üst tabakada olanlar ve bu konumu arzulayanlar—nüfusun geri kalanına nazaran daha modern sektörlerde ve daha modern iş ortamlarında çalışıyorlar. Küreselleşmeden daha çok etkileniyorlar, yaşam pratiklerinde de bu maddi koşullara uygun seçimler yapıyorlar. Başarılarına orantılı olarak da daha meritokratik ve alışılmışı yüceltmeyen bir perspektife sahip olacaklarını da öngörebiliriz." (3)

Çağlar Keyder, toplumu sınıflardan oluşan bir bütün olarak değil daha çok statü gruplarından oluşan kültürel bir bütünlük olarak tanımlayan Weber'ci terminolojiyi kullanarak Yeni Orta Sınıfı tanımlıyor. Ancak mesele o kadar basit değil. Bu kesim aslında tekil sermayeden sınıfın sermayesine geçiş süreciyle görünür hale gelen sınıfsal bir katmanı imlemektedir. Tekil sermaye yoğunlaşma ve merkezileşme sonucu hisse senetli sermayeye dönüşür. Tekil sermaye ile hisse senetli sermaye arasında pek çok fark sıralanabilmekle birlikte sınıf tartışmaları açısından özellikle kapitalistin görevlerinin artık ücretliler eliyle yapılır hale gelmesi ile ayrıştırılabilir. Böylece kapitalist sınıf Marx'ın anlatısıyla kupon kesici asalak bir sınıfa dönüşürken kapitalizmin erken dönemlerinde yerine getirdiği

denetleme ve yönetim görevi ücretliler tarafından yerine getirilen bir işlev haline dönüşür. Ancak Marx hemen ardı sıra ekler; 'üretimin yönetimi ve denetimi görevi mülkiyeti doğurmaz. Tam tersi mülkiyet üretimin yönetimi ve denetimi görevinin kaynağıdır'. Öyle ise Çağlar Keyder'in ifadesinde geçen kültürel sermaye kavramı söz konusu olamaz. Çünkü üzerinde sıkça geviş getirilen sosyal sermaye gibi kültür de bir sermaye biçimi değildir. Bu nedenle kültür sahibi kesimler de sırf bu nitelikleri itibarıyla bir sınıfsal yapı oluşturmazlar. Eğer sermayenin işlevlerinin taşıyıcısı olmak bir kesimi kültürlü yani tartışma ekseninde seküler kılıyorsa o zaman sermayenin gerçek sahipleri bu niteliklere neden sahip değillerdir? Öyle ya bugün sermayenin bir kesimi seküler kampta yer alırken diğer kesimi dini muhafazakar cepheye oluşturmaktadır. Çağlar Keyder'in analizine temel oluşturan Yeni Orta Sınıf kavramı gerek bu nedenle gerekse kavramın asıl özünün bu kadar geniş kitleleri içermesinin zor olması nedeniyle geçersizdir. Çünkü Gezi eylemlerinde park çevresinde kültürlü CEO'lar pek çoklarınınca gözlemlenebilmiş de değildir.

Marksistler ne diyor?

Günümüzde Marx okumaları üç eksene ayrıştırılabilir. Bunlardan ilki saf iradeci Marksist okumadır. Daha çok Marksizmi felsefi bir içeriğe indirgeyen bu okuma moral kavramlara dayanan ve iradeyi çözüm olarak sunan, bilimsel kaygılara düştüğünde iradenin kaynaklarına dönen ve psikolojinin kavramsal dünyasına yaslanan bir çerçeveye sahiptir. Negri'den Holloway'e kadar bir grup anarşist tonlu teorisyen bu grupta yer alır. Referansları daha çok Marx'ın Kapital'i olan Harvey, Sweezy, Samir Amin vb gibi yazarların ise teorilerine yenilmişlik duygusuyla bezeli bir ehli kapitalizm savunusu hakimdir. Üçüncü eksen ise tarihsel materyalist yöntemle materyalist tarih okumasına sahip olanların oluşturduğu gruptur. Ülkemiz Marksizmini de bu üç grubun okuması ekseninde değerlendirmek mümkündür.

Gezi olaylarını felsefe içerisinde tartışan sosyalist çevreler daha çok "ekoloji", "çocukluk", "onur" ve "zaman-mekan" kavramlarını merkeze alarak değerlendirmeler yaparlar. Onlara göre Gezi eylemleri "güzel bir "yaşam dünyası" sunan ve bu nedenle savunulması gereken bir doğa parçasına AVM yapacağı düşünülen bir hükümete karşı eleş-

tiri ve direniş” olarak nitelendirilir. Görünen bu değil midir zaten? Görüneni söylemek ne bilim ne de felsefe sayılamayacağından bu kişiler, Gezi sürecini çağın nosyonu olan “mekânın savunulması, mekân üzerinden örgütlenmedir... Onur, direnişin anlam kaynağı ise mekan da onun gerçekleştiği estetik ve politik sahadır”(4) diyerek görünenden, ne işe yarayacağını anlayamadığımız felsefi bir çıkarımda bulunurlar. “Bugün ‘her yer Taksim her yer direniş’ sloganında bütünleşen çağrı, bir zaman ve mekan çağrısıdır” (5). Bu çevrelere göre kapitalizmin, kapitalist üretim ilişkilerinin sürekli yeneden üretimiyle var olduğunu sananlar yanılırlar, çünkü “Kapitalizm imajlar üzerinden var olur. Ama bir şeyin imajının var olabilmesi için bir hakikate de ihtiyacı vardır. Her şeyin hızla metalaştığı bir dünyada bu hız ve doyum kapasitesi o kadar artmıştır ki çok net bir ‘mekanın ele geçirilmesi’ stratejisiyle karşı karşıya kalmış durumdayız... ormana, parka, suya, göle yapılan saldırı ‘imajın’ toplumun bilincine yerleştirebilmiş değil. Burada bir mücadele var... Dolayısıyla çevrecilik hem bir imaj hem de hakikat olarak anti-kapitalist mücadelenin belki de merkez noktasıdır.” (6) Bu pencereden bakınca emek değil de orman, park, su ve göl “değer” kaynağı gibi görünür. Ve bu değer kaynaklarının (!) ele geçirilmesi hızlı metalaşma çağında kendi imajını yaratamadığı için kapitalizmin varlığını tehlikeye sokmaktadır. Hız sorunu nedeniyle imaj oluşturamayan kapitalizmin bıraktığı boşluğu ise çevrecilik gibi anti-kapitalist mücadele biçimleri alır. Bu kavramsal düzlemde ne emek sermaye çatışması anlam bulabilir ne de sınıfsal analizlere ihtiyaç duyulur. Tüm mesele hakikat konusunda kapitalist imajlardan önce imaj yaratma sorumluluğuna sahip olanların iradeleridir.

“Olaya dair her değerlendirmenin bir şekilde ulaşacağı nokta, direnişe katılan herkesin farklı farklı dertlerinin olduğudur; doğrudur. Ama çokluk olmak ortak mefhumlar gerektirir.”(7) Gezi eylemlerini gerçekleştiren kitleleri bir kalabalık değil de “çokluk” yapan ortak mefhumlar, ne Marksistlerin sandığı gibi üretim araçlarından yoksun olma, emek gücünü satmak zorunda kalma gibi sınıfsal bir nitelik taşımaktadır, ne de postmodernistlerin savunduğu gibi “kimlik” kavramına ihtiyaç duyar. “Ortak mefhumlar, tepeden inme

kurguların yahut hayallerin getirisi değildirler; imgeleme can bulurlar ama bizatihi gerçek ve somut olan ilişkilerin upuygun ürünleridirler-Deleuze bunlara ‘biyolojik fikirler’ diyor- yani bir çarpıtma olmaksızın doğada nasıllarsa öylece etkin ve öylece geçerlidirler. Nihayet bu upuygunluk bireylerin bileşiminin de gerçek zeminini sunar. İşte bu yüzden ortak mefhumların oluşması, bedenler ve zihinler arası farklı bir örgütlenmenin, bireylerin birbirlerini aynı bağlamda etkilemelerinin yolunu açmaktadır”(7) Okur yukarıdaki alıntıda totolojiye hızla sivrulendiğini fark edecektir. Ortak mefhumların oluşması için anlaşıldığı kadarıyla ortak mefhumlar tarafından bedenler ve zihinlerin farklı örgütlenme olanaklarına kavuşması en azından bunun kolaylaşması gerekmektedir. Bu ortak mefhum oluşunca ortaya çıkan çokluk ya topyekûn harekete geçecek ya da Holloway'in hayallerini süsleyen kapitalizmde çatlaklar oluşuracaktır.

“Gezi Direnişi’nin olanağını duygular ayaklanmasında, etikte, otonom ve çokluk siyasetinde, yani ortak mefhumlar etrafında gerçekleşen ve direnişte saklı gücün sezilmesine yol açan karşılaşmalarda bulabilir ve süresi yahut üretkenliğini de bir etoloji meselesine hasredebiliriz.” Onlara göre eylemler “Apolitik değil anti-politik eylem, yaşanan gündelik hayat faşizminin tamamen bilincinde olanların, dayatılan üretim tüketim-seyir döngüsünü artık yemeyenlerin, sistemin tüm politik oyunlarından, demokrasıcılık tiyatrosundan gına getirenlerin, temsiliyet ilişkilerinin sahteliğinin farkında olanların –ya da bütün bunların içinden herhangi birine öfkeli olanların- tamamen politik tavrıdır.”(8, s.81-82) İşçi sınıfının içki içmediğini ve takım tutmadığını sanan bu yazarlara göre “Türkiye’de şu an sınıf çatışmasının önüne geçen olgu, yaşam tarzı çatışmasıdır. (Gezi eylemlerinde) Kafe-bar müdavimi ve içkisini içip tuttuğu takımın maçına giden orta sınıf ön saflardaydı”. Kafasındaki işçi tahayyülü 18. Yüzyıl koşullarında takılıp kalmış olan bu zihniyete göre “politik eylemin potansiyel güçlerinden biri –hâlihazırdaki durum için eğitilmiş gençler ve ücretli küçük burjuvazi (altını ben çizdim N.A)- gerici devlete karşı kendi adına ayağa kalkıyor.” (9, s.49) ve “askere gitmiyorum, vergi vermiyorum, tüketmiyorum, emeğimi satmıyorum demek için, dayanışma ve takas ağları

kurmak için, hatta, isteyene kürtaj yapacak ve ücretsiz sağlık hizmeti sunacak hastaneler, ücretsiz ve özgür eğitim imkanı sunacak okullar, doğayla uyumlu yaşam alanları kurmak için" (8, s.79). "yaşanabilir hayatlar yaratma mücadelesi" (10, s.77) veriyorlar. Temennileriyle kitlelerin taleplerini birbirine karıştıran bu yazara göre Gezi saflarında yer alan ve kendisini Mustafa Kemal'in askerleri ilan eden grupları açıklamak zor olsa gerekir. Ümraniye'den, Gazi Mahallesi'nden gelen ya da ellerinde Türk bayraklarıyla militarist sloganlar atan ya da ana avrat küfredip alkol alan kitleler bu oyunda hep etkisiz elemandır. Önderlik askere gitmiyorum, vergi vermiyorum, tüketmiyorum, emeğimi satmıyorum demek için sokağa dökülenlerdedir. Ve bu kişiler orta sınıftır. Ve bu orta sınıf Gezi Parkı'nda oluşturulan bostandan karnını doyurabileceğini, giyinip soğuktan korunabileceğini velhasıl 21 YY'da takas ekonomisiyle yaşanabileceğini sanmaktadır. Takas ekonomisine dönmeyi düşünecek kadar naif bu orta sınıf her nedense twitter üzerinden örgütlenmekte, kafe-barlardan çıkmaktadır.

Gezi olaylarını "zaman-mekan" kavramı ekseninde değerlendiren kesimlerin çoğu, genellikle, Marksizm'i Harvey üzerinden okumaktadırlar. Harvey de kendisiyle yapılan bir röportajda "Gezi olayları" nı değerlendirmiştir. (11) 01 Aralık 2013 Tarihli Birgün Pazar'da ve sendika.org sitesinde yayınlanan röportajda Harvey, Gezi eylemlerini işçi sınıfının eylemleri olarak nitelendirir, ancak işçi sınıfının tanımlanma ölçütlerini yeniden kurar. Harvey, özetle üretim sürecinde yaratılan değer piyasada gerçekleşmediği takdirde hiçbir anlam ifade etmeyeceğinden hareketle, değer, dolayısıyla artı değer gerçekleştiği mekanın piyasa, yani kent olduğunu, bu nedenle kentlerdeki mücadelenin, işçi sınıfının menfaatleri açısından en az işyerindeki mücadeleler kadar önemli olduğunu belirtir. Ona göre işçiler ücretlerini yükseltmek için işyerinde mücadele ettiklerinde ücretlerini yükseltebilirler. Ancak, onlar bu ücretlerini kentte harcarlar ve ücretler arttıktan sonra kentte ev kiralari, gıda fiyatları başta olmak üzere tükettikleri her şeyin fiyatı da artar; böylece, burjuvazi bir eliyle verdiğini öteki eliyle geri almıştır. En pespaye burjuva iktisat doktrini ile karşı karşıya olduğumuzun okuyucu farkına varacaktır. Ücretler artarsa fiyat düzeyleri artar bu nedenle başa dönülür, hiçbir şey

değişmez. Birinci sınıf iktisat öğrencisine itina ile belletilen bu akıl yürütme peşi sıra ücretlere dönük mücadelenin bir anlamının olmadığını gizliden gizliye vaaz eder. Öte yandan, Harvey'in "Marksist kimliğinden" ötürü, Marks'ı tanımayan okuyucular, bu pespaye teorinin marksa ait olduğunu sanabilirler. Fiyat ve değer kavramlarına dair farklı tanımlamalar Burjuva İktisadı ile Marksist teori arasındaki ayrımı çizer. Burjuva iktisadına göre bir metanın fiyatı ücretlerin üzerine eklenen kâr, faiz ve rantın toplamından oluşur. Bu nedenle ücret artarsa toplam da artacağından metanın fiyatı artar. Marksist teori ise bir metanın önce değerinden bahseder. Metanın değeri o metanın içerisine giren değişmeyen sermaye öğeleri (emek aracı, hammadde vb) ile yeni üretilen değer toplamından oluşur. Tüm üretim kollarında kullanılan ölü emek ve canlı emek oranı aynı olmadığından ücret hareketleri her sermayeyi farklı düzeylerde etkiler. Örneğin, ücretler %25 oranında arttığında, ortalama toplumsal bileşimdeki sermayelerin ürettiği metaların üretim fiyatları değişmez, daha düşük bileşimdeki sermayelerin metalarının üretim fiyatları yükselir, ancak bu kardaki düşüş oranında olmaz. Daha yüksek bileşimli sermayelerin ürettiği metaların üretim fiyatları ise düşer. (12, S.178-181). Görüleceği üzere ücretler arttı diye aynı oranda işçinin tükettiği metaların fiyatları artmaz; bazıları düşer. Ancak ücret artışları, sömürülen artıdeğerin dağılımındaki oranların yeniden düzenlenmesini gerektirir. Çünkü emek gücü tarafından bir işgününde yeni üretilen değer, emek gücü ve kapitalist sınıf arasında bölünür. Kapitalist sınıfın eline geçen kısma artı-değer denilir. Artı-değer de yine girişimci kârı (ticari kâr da buraya girer) ve faiz olarak kapitalist sınıf arasında ve rant olarak toprak sahibine yapılan ödemeye ayrışır. Burada görülen şey değer düzeyinde üretilen büyüklüğün üretim sonrası, yani paylaşım aşamasında değişmeyeceğidir. Toplam yeni üretilen değer paylara ayrılmasında her bir kesrin büyüklüğünde değişim olabilir. Ancak bunun toplam büyüklüğünde değişiklik olamaz. Dolaşım alanına gelen meta, üzerinde hem değişmeyen sermaye olarak ölü emeği, hem de değişen sermaye olarak yeni üretilen emeği taşır. Dolaşım alanında rekabet yasaları üretilmiş olan artıdeğer kapitalist sınıf ve toprak sahibi sınıf arasında bölüşümünü düzenler. Burada geçerli olan genel kâr oranı yasası doğrudur.

tusunda sermayenin sektör içi ve sektörler arası hareketidir. Sermaye bir yandan sektör içinde birim maliyeti daha düşük üretim biçimlerine nispi artı değer yasasınca hareket ederken, diğer yanda arz talep yasası gereğince sektörler arasında hareket eder. Bu hareketler birim metanın üzerinde taşıdığı değer ile o metanın fiyatı arasında bir farklılık yaratır. Ortalama emek üretkenliğine sahip olmayan üretim kollarında fiyatlar değerlerden sapar. Yine toplumsal gereksinme için denklik sağlamayan üretim alanlarında da metanın bireysel fiyatı ve değeri ile toplumsal değeri arasında bir sapma meydana gelir. Ancak tüm bu ayrıntılara karşın toplumsal ölçekte toplam fiyatlar toplam değerlere eşittir. Bu perspektif doğrultusunda eğer emek gücünün değeri anlamında ücretler artıyorsa buradan tek bir sonuç çıkar. Artı-değere el koyan kesimlere ayrılan pay azalıyordu. Fiyatların artışı değerler toplamında değişikliğe neden olmaz. Sadece değerlerin ifade oldukları nicelikler anlamında bir değişiklik ortaya çıkar. Buna enflasyon diyoruz. Enflasyonun nedenleri arasında ücret artışlarını saymak Harvey'e özgü olsa gerekir. Çünkü böyle bir ilişki kurmak ücret düzeylerinde genel bir artış koşullarında buna enflasyon ile yanıt vermek kapitalistler arası rekabetin var olduğu koşullarda tekil sermayelerin hareketinden yola çıkarak mümkün değildir. Öyle ise ya rekabetin yasalarının geçersiz olduğunu ileri sürerek bir ön varsayımına sahip olmak ya da burada devlete özel bir rol tanımlamak gerekir. İlk şart ayrı bir tartışmanın konusudur. Ancak şu kadarı söylenebilir: Tekellerin egemenliğinde oluşmuş bir piyasada tüketim süreçlerinden mücadele örgütlemeyi savunmak kendi içinde çelişik ve anlamsızdır. Çünkü zaten tekel, fiyat kontrolü üzerinden oluşan bir ilişki biçimidir. Eğer fiyatlara müdahale ediyorsanız tekel sistemi yoktur eğer tekel varsa fiyatları o belirliyor demektir. Diğer yandan eğer enflasyon konusunda devlet aktör konumuna getirilirse mücadelenin mekanı Harvey'in tabiriyle tüketim alanı (yani dolaşım düzeyi) değil devlettir. Ancak hangi şart altında olursa olsun, işçi sınıfı elde ettiği ücret düzeylerini koruma mücadelesini üretim sürecindeki konumundan yola çıkarak verir. Çünkü sömürü üretim alanında gerçekleşir. Bu noktadan sonra başlayan ve üretim sürecinin belirlenimi altında hareket eden dolaşım yani Harvey'e göre tüketim alanı ise elde edilen sömürünün pay

edildiği alandır. Burası kurtlar sofrasıdır ve rekabet şartlarında karını azamileştirmek çabasındaki hiçbir kapitalist diğerinin gözünün yaşına bakmaz. Harvey'in Marksist teoriye inceden inceye enjekte ettiği bu kafa karışıklığı onun sınıf mücadelesine dair kaybettiği inancının ürünüdür. Bu inançsızlığını Harvey şöyle temellendirir: "Bugünlerde işgücü sıklıkla nedensel ve geçicidir-işgücü dolaşmaktadır, örgütlenmesi zordur. Fabrika emeğinin büyük kısmının yok edilmesine bakarak pek çok kişi "işçi sınıfı nerede" diye merak etmektedir. Buna yanıt olarak, işçi sınıfını, kentsel yaşamı üreten ve yeneden üreten bütün insanlar olarak kavramsallaştırmamız gerekmektedir" (11, s.6) Bu kavramsallaştırmanın vardığı nokta tüketiciler birliğidir. Oysaki Gezi ayaklanması işçi sınıfının önderlikten yoksun, sınıf bilincinden uzak bir biçimde nasıl ses verdiğinin tipik örneklerindedir. Tıpkı Tunus'ta, Mısır'da, Brezilya'da olduğu gibi. İşçi sınıfının yeni yapısını analiz etmek ve toplumun daha büyük bir kesiminin işçileştiğini göstermek yerine, Harvey, bize sınıf tanımını değiştirmeyi önermektedir. Aslında önerdiği şey kendi kaybettiği inancıyla teorileştirdiği Ehli Kapitalizmdir.

Devrimci sosyalist çevrelerin büyük bir kısmı da Gezi eylemcilerini "halk sınıfları", "ezilen emekçi sınıflar", "halkın ezilen horlanan kesimleri" olarak tanımlamaktadır. Burada sınıf kategorisi yerini "halk" kavramına bırakmıştır. Halk kavramına dair literatür birbirinden oldukça farklı eksenler çizer. Bununla birlikte emperyalist bir hegemonyaya karşı toplumun halk denilen toplamının kalkışması söylemi birbirinden farklı görünen bu eksenleri birleştirir. Söylem "halkın ezilen sınıfları" diye nitelenirse sol³ /devrimci, genel olarak halk, ulus ya da millet olarak nitelenirse daha sağ bir içeriğe sahip kılınır. A. Gunter Frank'tan Paul Sweezy'e kadar geniş bir beslenme kaynağı mevcuttur. "Halk" kavramsallaştırmasına teoride sıklıkla iki nedenle başvurulur. Bunlardan ilki geçiş toplumlarında, toplumun gerek egemen gerekse sömürülen sınıflarının farklı üretim tarzlarına ait özellikler göstermesidir. Marksist teorinin ülkemizde de büyük bir kısmını bu geçiş toplumlarının niteliği üzerine yapılan tartışmalar kapsar. İşçi sınıfının kapitalist üretim ilişkilerinin yeterince gelişkin olmadığı bir dönemde çözülme süreci yaşayan sınıf ve katmanlarla ilişkisinin toptancı ve aynılaştırıcı bir çözümlemeyle kavramsallaştırılmasıdır. İkinci nedense

ilkine dair kimi göndermelere sahip olsa da bu yaklaşımdan farklı ele alınması gerekir. Bu yaklaşım kapitalizmin evresi olarak emperyalist aşamasında sömürü ilişkilerinin sınıfsal düzlemden ulusal düzleme taşındığını ileri sürer. Bir ulus (burjuvazi ve işçi sınıfıyla) topyekün bir başka ulusun işçi sınıfı ve burjuvazisini sömürmektedir. Ezen ulus işçi sınıfının bu sömürdeki rolünün gizli veya pasif olması ilişkinin özünü değiştirmez. Bu analizin mantıksal sonucu, ezilen ulusun ilişkiden olumsuz etkilenen farklı sınıfsal bileşenlerinin ezen ulusa (emperyalist güçler) karşı topyekün mücadelesinin örgütlenmesidir. Bu yaklaşım bir yönüyle ezen ve ezilen ulus işçi sınıflarının enternasyonalist birliğinin maddi temellerinin silikleşmesine neden olurken diğer yandan ulus içinde sermayenin bir fraksiyonuna karşı işçi sınıfının diğer fraksiyonuna yedeklenmesine neden olur. Böylece işçi sınıfı burjuva ideolojisinin tüm versiyonlarına açık hale gelir. Devrimcilik ile milliyetçilik arasında anti emperyalistlik söylemi üzerinden bir köprü inşa edilir. Bu köprüden son dönemde kimlerin gelip geçtiği, hangi alışverişlerin yaşandığı en uç örnekleriyle gözlenmektedir. Cepheler, ittifaklar inşa olurken tüm işçi sınıfı düşmanı merkezlerle yan yana düşmenin, ama bu yan yanalıktan rahatsız olmamanın kilididir, antiemperyalizm. Ancak paradoksal olan AKP iktidarının da kendisini antiemperyalist cephede sunmasıdır.

“Halk” kavramı kimi zaman da “kamu” veya “vatandaş/yurttaş” kavramlarının yerine kullanılır. Sermaye birikiminde Keynesyen politikalardan liberal politikalara dönüş ve devletin rolünün değişmesi, sosyal devletin ilga edilerek neoliberal devletin inşası olarak sunulur. Kamunun hizmetindeki devlet, şimdi küresel sermayenin hizmetine koşmaktadır. Böylece kimi çevreler yeni rejimin karşısında tasfiye olan yeni rejimin yanında kendilerine yer bulmakta zorlanmazlar. Ortak eylemin konusu sosyal devlete dair ruh çağırma seanslarıdır. Ve Gezi eylemlerinin talebi sosyal devlettir (yani devlet eliyle sermaye birikimi dönemi).

Marksist referanslara hakimiyetiyle belirli bir saygı kazanmış Sungur Savran'ın Gezi olaylarını değerlendirmesi ise günceli kavrayışı hakkında kimi soru işaretleri doğurmaktadır. “Türkiye’de sanayi, ulaştırma, tarım ve büyük hizmetlerde (oteller vb. de dahil) çalışan kol emekçileri burada ağırlığı oluşturmuyor. Henüz işçi sınıfının çekirde-

ğini oluşturan bu insanlar –sadece sanayi değil, ulaştırma tarım, hizmetler de ağırlığını koymamıştır. Daha ziyade meydanlarda olanlar, beyaz yakalılar ve onların üst katmanları, proletaryanın eğitilmiş (öğretmenler, sağlıkçılar gibi) katmanlarıdır. İkinci olanlar, Türkiye’de modern küçük burjuvazinin temsilcileri ve kitlesi (ücretli çalışanlar hariç olmak üzere doktorlar, avukatlar, mühendisler, eczacılar gibi bürosu olanlar) bunun büyük oranda hem içindedir hem de destekliyor. Katılmayanlar da dışarıdan destekliyor. Üçüncü olarak gençlik çok büyük bir rol alırken dördüncü kesimde ise aydınlar katmanının Batılılaşmış olanları burada büyük rol oynamaktadır... Sonuç olarak işçi sınıfının kol emekçilerinden oluşan merkezi kesimi ve işçi sınıfının sendikalarının en büyükleri işin içinde henüz yok... Bu isyanın en büyük eksikliği, işçi sınıfı ve emekçileri kendi saflarına çekmek için en küçük çaba göstermemiş olmasıdır” (12, s.6) diyen Savran, Gezi Eylemlerini 15-16 Haziran olayları ile karşılaştırarak anlamlandırmaya çalışıyor. “15-16 Haziran tam anlamıyla bir sınıf hareketidir. Tamamen kol işçilerinin düzene karşı ayaklanması vardır... O ayaklanma ile bu isyanın farkı şu bugünkü çok yaygın. Çok değişik katmanları kapsıyor. Ve eğer işçi sınıfına sığarsa burjuvazi titreyecek.” (12, s.10) “Yedek kulübesinde daha soyunmamış çok usta iki oyuncumuz var: işçi sınıfı ve Kürt halkı” (13)

Bu değerlendirmeye göre meydanlarda olanlar: beyaz yakalılar ve onların üst katmanları, proletaryanın eğitilmiş kesimleri, modern küçük burjuvazi, gençlik ve aydınların Batılılaşmış kesimleridir. Katılmayanlar ise sanayi, tarım ve büyük hizmetlerde çalışan kol emekçileri ve Kürtlerdir. Sanayi, tarım ve büyük hizmetlerde çalışanlar işçi sınıfının merkezi çekirdeğini oluşturur ve bunların sendikaları da isyana katılmamıştır. Bir eylemin işçi sınıfının eylemi olabilmesi için kol işçilerinin harekete geçmiş olması gerekir. Öyle ise bu bir halk isyanıdır ve işçi sınıfını bu isyana dahil etmek gerekir. Savran'ın kavramları özensizce kullandığı açık. Toplumun kol işçileri dışında kalan kısmını halk olarak niteleyip işçilerin halk isyanına dahil olmasını söylemek, eylemin sınıfsal karakterini muğlaklaştırmaktan başka bir işe yaramıyor. Ancak Savran'ın şöyle önsel bir noktadan hareket ederek bu sonuçlara vardığını söylemek mümkün. Savran'ın Gezi isyanına katılanlar arasında proleterya-

nın eğitimli katmanlarını, beyaz yakalıları saydığını gördük. Belki bunun içerisine modern küçük burjuvaziye dahil olmayan doktor avukat, mühendis gibi ücretlilerde eklenebilir. Ancak bunlar işçi sınıfına dahil olamıyor. Bu ayrım Marksist teori içerisinde yürütülen üretken emek, üretken olmayan emek ayrımı üzerinden yürütülen sınıf analizlerini akla getiriyor. Poulantzas ile son noktasına taşınan bu ayrım işçi sınıfını kol emekçilerine kadar indirger. Kimileri de işçi ve emekçi ayrımında sermaye ile ilişkilenmemiş emek biçimlerinin yanına üretken olmayan emeği de ekler. İşçi kavramı Marx tarafından Kapital'de oldukça açık biçimde tanımlanmıştır. Bir meta olarak emek-gücüne sahip olanlar işçi olarak ifade edilir. Tanım bu şekilde verildikten sonra tanım içerisinden işçi olmanın diğer unsurları çıkartılabilir. Emek-gücü bir metadır. Bu meta da diğer bütün metalar gibi değişim değeri ve kullanım değeri olmak üzere ikili bir özelliğe sahiptir. Emek-gücü metasının kullanım değeri onun üretebilme potansiyelidir. Kapitalist için bu kullanım değerinin anlamı ona artı-değer getirmesidir. Ancak diğer metalarda olduğu gibi emek-gücü metasında da kullanım değeri ya da o metanın yararlılığı metanın satıcısı için değil alıcısı için anlam taşır. Eğer bir kullanım değeri ona sahip olan için yararlılık ifade ediyorsa kişi o metayı değişime sunmaz. Emek-gücü için de bu durum geçerlidir. Bir işçi için emek gücünün yani üretebilme potansiyelinin anlam taşıması için onun üretim araçlarından yoksun olması gerekir. Tam tersi biçimde karşı tarafta yer alan kapitalistin elinde de bu üretim araçları bulunmalıdır. İkinci unsur, işçi emek gücünü satmak zorunda olmalı yani onu yaşatacak bir gelire sahip olamamalıdır. Ve Marx bu unsurlara bir üçüncüsünü ekler. İşçi köle ve serften farklı olarak emek-gücü metasını satıp satmama özgürlüğüne sahip olmalıdır. Öyle ise tekrar şunun altını çizebiliriz. Emek-gücü metasına sahip olan herkes işçidir. Tanımı bu şekilde tekrar etmemizin bir nedeni var. Çünkü bir metaya sahip olmakla o metayı gerçekleştirmek aynı şeyler değildir. Bunun için günümüzde sıklıkla işsiz olarak nitelenen, ancak Marx'ın yedek sanayi ordusu diye nitelendirdiği kesim de işçi sınıfına dahildir. Tıpkı metasını satamayan bir tüccarın hala tüccar olması gibi. Şimdi karşımıza yeni bir soru çıkar. Bu emek-gücünün kullanımı hangi şekillerde gerçekleşir? Sermaye ile ilişkilenen emek-gücü ya meta

üretim sürecinde ya da dolaşım alanında istihdam edilir. Meta üretim sürecinde konumlanan işçi artı değer ürettiği için üretken emek olarak tanımlanırken dolaşım alanında (yani metanın paraya ya da paranın metaya dönüşüm süreci) konumlanan işçi toplumsal olarak üretken emek sayılmaz. Fakat her sermaye, ancak kâr talebi ile sermayenin çevriminde rol alabileceğine göre dolaşım alanında yer alan sermaye de tüccar kârı veya faiz adı altında toplumsal artı değerden bir pay talep eder. Bu payın elde edilmesindeki rolünden dolayı Marx toplumsal olarak üretken olmayan dolaşım alanı işçilerinin emeğinin tüccar ve para sermaye sahipleri için üretken emek sayıldığını altını çizer. Sermaye ile ilişkilenmeyen emek türleri, yani devlette istihdam edilmiş ya da cepten ödeme yapılan (eve temizliğe gitmek vb) emek türleri ise üretken emek kategorisine dahil değildir. Bu genel tanımlamalardan sonra soru şudur: Kafa emeği ile üretim yapan işçiler meta üretiminde mi rol almaktadırlar yoksa dolaşım alanında mı? Bu soru onların işçi olma durumlarında bir değişikliğe neden olmaz, ancak üretken emek sayılıp sayılmayacaklarını belirler. Tartışmayı bir kez de metanın analizi üzerinden yürütmek için soruya kestirmeden yanıt verelim. Eğer kafa işçisinin ilişkilendiği sermaye üretim alanındaysa üretken, dolaşım alanında ise üretken olmayan emek saymak gerekir. Öyle ise içinde yaşadığımız chip'li üretim çağında işçi sınıfını kol emeğine kadar indirgemenin hiçbir olanağı bulunmamaktadır. Teori kitapta durduğu gibi durmaz. Düne kadar bu mülhazalar sanki Marksizim içi teoriyi inceltme egzersizleri gibi görülebilirdi. Ancak bugün bundan öte anlamları olduğunu görüyoruz. Sungur Savran, Gezi'nin kendince sınıfsal analizini yaptıktan sonra, sosyalistlere bir görev tanımı getiriyor; işçi ve emekçileri isyana örgütlemek. İşçiden kasıt kol işçileri. Elbette Gezi ayaklanmasına katılmayan işçi sınıfı kesimlerinin sürece dahil edilmesi gerektiği gün gibi aşikardır. Ama unutulmuş bir şey daha var. Ayaklanmaya katılmış olup ancak sınıf bilincinden uzak olan işçi sınıfının harekete geçmiş kesimlerinin sınıf bilinciyle örgütlenmesi de en azından dahil olmayan kesimlerin örgütlenmesi kadar önemli ve acildir. Fakat siz kafa işçilerini işçi sınıfına dahil etmezseniz ve bugün sınıfın değişen yapısında bu kesimin hiç de azımsanmayacak bir role sahip olabileceğinin farkına varmazsanız, bu kesimleri örgütlemek

gibi bir görevi de önünüze koymazsınız. Bunun yapılmadığı koşullarda sürecin nasıl egemenlerin kontrolüne girdiği, hedef ve yönelimlerin sermayenin kendi arasındaki kavgaların payandası haline nasıl dönüştüğünü, gezi ayaklanması sonrasındaki dönemde yaşadık ve deneyimledik.

Buraya kadar gördük ki, devrimci, sosyalist çevrelerde işçi sınıfının artık toplumun büyük bir çoğunluğunu oluşturmadığı görüşü hakim görüştür. Bu nedenle kimisi dezavantajlı tüketicilerin, kimisi öğrenci gençlik ve ücretli küçük burjuvazinin, onların deyimiyle orta sınıfın, kimisi ise işçilerle birlikte yoksul halk yığınlarının, öğrenci gençliğin bir araya gelerek çoğunluğu oluşturduğuna inanıyor. Böylece politikalarını muğlaklaşmış sınıfsal analizlerin oluşturduğu, şekilsiz çoğunlukların karakteri biçimlendiriyor.

Toplumsal yeniden üretimin kapitalist üretim tarzında sermayenin yeniden üretilmesi yoluyla gerçekleştirildiği, sosyalist çevrelerde çoğunlukla kabul gören bir önermedir. Ancak her nedense bu önermenin ne anlama geldiği üzerinde ya düşünülmez ya da yapılan analizlerde bu gerçeklik pek dikkate alınmaz. Kapitalist üretim toplumsal ihtiyaçların karşılanması için değil kâr için yapılan bir üretimdir. Bu nedenle, bir ürüne olan ihtiyacın şiddeti değil, onun kâr getirip getirmemesi o ürünün üretilip üretilmeyeceğini belirler. Kaldı ki, toplumun bir kesiminin açlık sınırında yaşadığı günümüz koşullarında, bu açlığı ve yoksulluğu ortadan kaldıracak olan metalar raflarda alıcı beklemektedir. Kapitalist öncesi üretim biçimlerinde geçerli olan; kendi ihtiyaçlarını karşılamak için üretim yapan, üretmedikleri ürünlere ulaşmak için ürettiklerini ürünleri değişime sunan doğrudan üreticiler artık yoktur. Sermaye yoğunlaştıkça bütün üretim ve hizmet alanları sermayenin konusu haline gelir. Yine aynı yoğunlaşma nedeniyle sermayenin üretim araçları, hammaddeler vs'den oluşan değişmeyen kısmı, ücretlerden oluşan değişen kısmına oranla sürekli artar. Burjuva aklın da anlayabileceği şekilde ifade edecek olursak; bir işçinin harekete geçirdiği sermaye miktarı (burjuva iktisadı buna bir işçiyi istihdam etmek için gerekli sermaye miktarı der) sermaye yoğunlaştıkça sürekli artar. Bu durum aynı sermaye ile giderek daha az işçi çalıştırması, aynı anlama gelmek üzere sermayenin artmasına oranla işçi sayısının giderek azalması sonucunu verir. Bu da sermaye ile ilişkilene-

meyen nispi aşırı nüfusta bir artış demektir. Bütün servet biçimlerinin sermayeye, bütün emek biçimlerinin ise ücretli emeğe dönüşmesi, kapitalist üretim tarzının genel eğilimidir. Marks'ın bir soyutlama olarak analiz ettiği iki sınıflı toplum, günümüzde bir gerçeklik haline gelmiştir. Tüm üretim araçları sermayeleşmiş, tüm emek biçimleri de işçileşmiştir.

Toplumsal yeniden üretimin sermaye dolayısıyla gerçekleştirildiği koşullarda işsiz kalmış ya da henüz sermaye ile ilişkilenelememiş olan köylülük veya sermaye ile ilişkilenecek üzere emek gücüne nitelik yüklemekle olan öğrenciler ve emek gücünü satacak bir kapitalist bulamamış olan işçi kesimleri de sermaye ile ilişkilenecek ücretli emek gibi sermayeye aittir; ihtiyaç duyulduğunda sermaye tarafından bu kesimler ücretli emekçi haline getirilirler. Sermayenin emek gücü rezervi olan bu kesimler, çeşitli sübvansiyonlarla, sosyal yardımlarla, işsizlik ödenekleriyle hayatta tutulmaya çalışılır. Çünkü bu kesimlerin sermaye ile ilişki kurmaksızın kendi yeniden üretimlerini gerçekleştirme şansları artık kalmamıştır. Zira sermaye için yedek sanayi ordusunu oluşturan bu kesimler, işçi sınıfının çalışan kesimi için ne kadar tehdit oluşturursa, çalışan işçilerin emek-gücünün değeri o kadar düşük, işgünü o kadar uzun, sonuç olarak sömürü oranları da o denli yüksek olur. Yukarıda ele alınan üç farklı yaklaşımı savunanlarca yapılan analizlerde toplumun bu kesimlerinin sermaye ile ilişkileri dikkate alınmamış; onlar, sanki bu ilişkilerden münezzehmiş ve kendiliklerinde bir varoluşa sahiplermiş gibi değerlendirilmiş ve bu yaklaşım üzerinden teoriler kurulmuştur. Toplumun bu kesimlerine sermaye ile ilişkileri dikkate alınmaksızın bakıldığında, onların bir kısmı gençlik, bir kısmı iyi eğitim almış, birkaç dil bilen modern kesimler, bir kısmı etnik bir kimlik, bir kısmı cinsel tercihlerinden dolayı dışlanmış kimseler, bir kısmı hırsız, haydut, serseri gibi görünür.

Öte yandan, yedek sanayi ordusunu bir kenara bıraktığımızda, faal işçi ordusunun sadece mesaisi değil 24 saati sermayeye aittir. Sermaye dolayısıyla toplumsal yeniden üretimin devam edebilmesi için sermaye birikiminin olması, sermaye birikiminin olabilmesi için artı-değer sömürüsü, artı-değer sömürüsü için sürekli yeniden üretilen emek-gücü şarttır. Bu nedenle bir işçinin emek sürecinde geçirdiği zaman onun emek-gücünün tüketildiği

zamanı, günün geri kalan kısmı ise emek gücünün yeniden üretildiği zamanı oluşturur. Şayet normal işgünü 8 saat ise emek gününün yeniden üretimi için 16 saatlik bir süre kalmaktadır. Eğer işgünü 10 saate çıkmış ise emek gücünün yeniden üretimi için kalan süre 14 saate iner. Normal koşullarda 16 saatte yeniden üretilen emek gücü 14 saatte aynı nitelikte yeniden üretilmeyeceğinden, sömürü emek yağmasına dönüşür. Buradan bakıldığında, sermaye açısından işçinin bir günü, son tahlilde, emek-gücünün sömürüldüğü işgünü ve onun tekrar sömürülebilecek hale getirildiği zaman olarak sermayeye aittir. Emek-gücünün yeniden üretildiği alan, aynı zamanda üretim sürecinde sömürülen artı-değerin gerçekleştirildiği alandır. İşçi açısından ise bir gün, kapitaliste sattığı metasını gerçekleştirdiği emek-gücünün tüketim zamanı ile aynı metayı tekrar satılabilecek hale getirdiği üretim zamanının toplamından oluşur. Biri ne kadar uzarsa öteki o kadar kısılır. Bu nedenle işçinin 24 saati toplumsal sermayenin denetimindedir. Ancak, işçinin emek-gücünün tüketimi ile onun yeniden üretimi farklı zaman ve mekanlarda gerçekleşir. Biri kapitalistin iradesi, diğeri ise işçinin iradesi altındadır.

Kapitalist üretim, üretici güçleri geliştirerek işbölümünün zorunlu sonucu olarak gerçekleşen somut emek farklılıklarını yalın emeğe indirgeme yönünde bir eğilim geliştirir. Bu eğilim, emek sürecindeki farklı rol ve statüleri eşitleme yönünde bir itki yaratır. Makinanın üretim sürecine hakim olmasıyla birlikte, aynı işi yapıyor olsalar da kadın ve çocuk emek gücünün daha düşük ücretlendirilmesi, kadın sorununun kapitalizmde aldığı biçimin temel nedenidir. Makinadan önce proleter ailesinin yeniden üretimi için erkek işçinin ücreti içerisinde hesaplanan ailenin tüm giderleri, makinenin üretime uygulanmasıyla birlikte kadın ve çocukların da emek sürecine çekilmeleri neticesinde üçe bölünmüştür. Ancak, ailenin toplam masraflarından kadın ve çocuğun giderleri, kadın ve çocuğun ücreti olarak ayrıldıktan sonra ailenin genel giderleri, aile reisi olarak tanınan erkeğin ücreti içerisinde bırakıldığı için aynı iş yapan erkeğin ücreti kadının ve çocuğun ücretinden daha yüksek olmuştur. Bu durum, ücretin, emek gücünün yeniden üretiminin karşılığı olduğu gerçeğinin kanıtından başka bir şey değildir. Erkeğin aile reisi olarak nitelendirilmesi kapitalist hukukun icadı olmayıp

kapitalizmin hazır bulduğu bir ilişkidir. Ancak, boşanmaların kolaylaşması, yalnız yaşayan kadın ve erkeklerin oranlarının nispi artışı, ücretin belirlenme kriterlerini zorlamaktadır. Eşit işe eşit ücret talebi, ücretin yapılan işle belirlenmesi gerektiği yönündeki yanlış inancın ürünüdür. Gerçekte ücret, emek gücünün yeniden üretilme maliyetiyle belirlenir. Eğer kadın ve erkeğin emek gücünün yeniden üretim maliyetleri hesaplanırken "ailenin ortak giderleri" değil de her bireyin yeniden üretiminin maliyeti hesaplanmaya başlandığı noktada ücretler eşitlenecektir. Ancak, hepimizin bildiği gibi, devlet, aileyi kutsallaştırmakta, fazla çocuk yapılmasını teşvik etmekte, başka bir ifade ile ücretlerin belirlenme kriterlerinin değişmesini engellemek için ailenin korunması doğrultusunda politikalar uygulamaktadır. Makinanın ortaya çıkmasıyla birlikte kadın emeğinin emek pazarına sürülmesi ücretleri düşüren bir etki yapıyordu bu nedenle desteklendi. Kadının çalışması, ekonomik özgürlüğünü kazanması, dolayısıyla özgürleşmesi olarak lanse edildi. Bu gün ise bir adım daha atılarak kadınların, bir erkeğin eşi olarak değil, bağımsız bir birey olarak statülendirilmesi, ücretlerin artırılmasını gerektireceği için sermaye ayak diriyor. Bu nedenle makinayla birlikte kadının özgürleşmesi anlamına gelen emek pazarı, onun esareti haline geldi.

Kapitalistin iradesi altında gerçekleşen emek süreci, kadın sorununun yanında, etnik, dini, mezhepsel farklılıkları da sorun yumağı haline dönüştürür. Canını kurtarmak için evini barkını, yurdunu terk edip, çoluğuyla çocuğuyla ülkemize sığınmış olan ve hayatta kalmaktan başka önceliği olmayan Suriyelilerin her alanda yarı fiyata çalıştırılmaları örneğinde olduğu gibi. Benzer bir süreç köy boşaltmaların ardından gerçekleşen göç dalgasından sonra Kürt'ler için de geçerliydi, hala devam etmektedir. Her ne kadar kamu işyerlerinde kimlik farklılıkları farklı ücretlendirmenin nedeni olmasa da işe alınmanın nedeni olmaya devam ediyor. Ancak, bu durum, ne Suriyelilerin Suriyeli olmalarından, ne de Kürtlerin Kürt olmalarından kaynaklanmaktadır. Sorun, onları, emek güçlerini çok daha ucuza satmak zorunda bırakan iktisadi koşullardan kaynaklanmaktadır. Ancak, kaynağı ne olursa olsun, mevcut durum eşitlik talebinin de kaynağıdır.

İşçinin iradesi altında gerçekleşen dolaşım alanında da durum bundan pek farklı değildir. işçi, emek gücünü yeniden üretim sürecinde farklı statü, rol ve kimliklerde bürünür. Kimi yerde cebinde parası olan itibarlı bir müşteri, yolcu, hasta kimi yer de ise kamusal hizmetlerden yararlanmayı talep eden ya da devlete karşı yükümlülükleri olan bir vatandaş pozisyonundadır. Burada da kapitalizmin içinden çıkıp geldiği toplumun kalıntılarıyla yüzleşir. Herkesi, eşit haklara sahip meta satıcısı vatandaş statüsünde ortaklaştırmaya çalışan burjuva hukuku, sistem içerisinde adalet arayışının da dayanağı haline gelir. Bu nedenle Kürt Türk'le, Alevi Sünni'yle, kadın erkekle aynı hakları talep eder. Bu ise kapitalizmin idealindeki toplum biçimidir. İdeal kapitalist sistemin hayata geçirilmesi sosyalist bir proje olamayacağı gibi sosyalistlerin hedefi de olamaz.

Yukarıda ele alınan 3 farklı yaklaşımı savunanlarca yapılan analizlerde, toplumsal üretimin sermaye dolayımıyla gerçekleştiği dikkate alınmadan yapılan değerlendirmeler, sadece emek gücünün yeniden üretim sürecindeki kırımları görmekte ve kendilerine görüldüğü biçimiyle teori üretmektedirler. Görüngüye baktıklarında çeşitli statü, kimlik ve rollerde insan toplulukları vardır ve bunlar arasında eşitlik yoktur. İşçi sınıfı sadece sanayide çalışan kol işçisi olduğuna göre toplumun görece küçük bir kesimini oluşturmaktadır. Çoğunluk olmadığı için tüm toplumun kurtuluşu adına söz sahibi de olamamaktadır. İşçi sınıfı ancak, toplumun ezilen, horlanan, inkar edilen baskı gören diğer kesimleriyle birlikte daha özgür ve eşit bir toplumun kurulması konusunda etkin bir oyuncu olabilir. Bu nedenle hedef "sosyalizm" değil "radikal demokrasi" olmalıdır.

İşçinin, gerek emek sürecinde yüzleştiği eşitsizlikler gerekse dolaşım alanında yüzleşmek zorunda kaldığı eşitsizlikler, son tahlilde sermayenin aşmak zorunda olduğu, aslında bu doğrultuda eğilimsel bir yönelime de sahip olduğu problemlerdir. Bu sorunların çözümünü hızlandırmak amacıyla, söz konusu adaletsizliklere muhatap olan toplum kesimlerini bir araya getirerek çoğunluğu sağlama amacı, gerçek bir çoğunluk olan işçi sınıfını azınlık olmaya mahkum etmekten başka bir anlama gelmemektedir. Toplumda, kimliğinden ötürü horlanan, aşağılanan, baskı gören ya da egemen ifadeyle "ötekileştirilen" kesimlerin karşısında, bütün bu

olumsuzluklarla muhatap olmayan kesimler, üretim araçları karşısındaki ilişkilerine bakılmaksızın aynılaştırılmakta, toplum egemen kimlikler ve dezavantajlı kimlikler olarak bölünmektedir. İşte burada sormak gerekir; toplumda üretim ve geçim araçlarından yoksun olan mülksüzler mi gerçek bir çoğunluk, yoksa dezavantajlı kimlikler mi? Toplumda üretim ilişkileri bağlamında bakıldığında, toplumun üretim ve geçim araçlarının, dolayısıyla mülkiyetin sahibi olan azınlık ve emek gücünden başka satacak bir şeyi olmayan mülksüzler, yani çoğunluk olarak ikiye bölündüğü, bu çoğunluğun ise Occupy hareketinin temsilcilerince %99 olarak ifade edildiği görülecektir. İstatistikler de bu tezimizi desteklemektedir.

2014 TÜİK verilerine göre Türkiye'nin 15 yaş üzeri kurumsal olmayan nüfusu 56.795.000'dir. Bunların 26.194.000'i istihdam edilen, 2.579.000'i işsiz, 28.022.000'i ise işgününe dahil olmayan nüfustur. İstihdam edilen 26.194.000 kişinin 17.232.000'i ücretli veya yevmiyeli, 3.271.000'i ücretsiz aile işçisi, 4.468.000'i kendi hesabına çalışan ve 1.123.000'i işverendir. Gerçeklik kabaca, İstihdam edenlerin dahi, istihdam edilen nüfusa dahil edildiği bu saçma istatistiklerden bile anlaşılabilir. Buna göre kapitalist 1.123.000 kişi. Bunların kurumsal olmayan nüfusa oranları ise %1.97'dir. Kendi hesabına çalışan 4.468.000 kişiyi, (ki bunların içerisine berber, bakkal, manav, kasap, simitçi, taksici, lokantacı vs. gibi sermayesi yeterli olmadığı için kendisi de çalışmak zorunda olan küçük mülk sahipleri de dahildir) meşhur küçük burjuvazi olarak niteleyebiliriz. Bunların kurumsal olmayan nüfusa oranı ise %7.86'dır. Bu grupta yer alanların büyük bir bölümü işçi sınıfına küçük bir azınlığı ise burjuvaziye dahil olacaktır. Çünkü tarihsel olarak hep böyle olmuştur. Sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesine bağlı olarak orta sınıfların büyük çoğunluğu işçileşir.

Aynı istatistiklere göre emek gücünün dağılımı ise şu şekildedir: Hizmet sektörü %45, Sanayi %26, Tarım %20 ve işsiz %9. Bilindiği üzere resmi istatistiklere göre, 6 ay boyunca iş arayıp da bulamayan kişiler işsiz olarak nitelendirilmektedir. 6 aydan sonra hala işsiz olan kişiler işgücüne dahil olmayan nüfus kategorisine alınmaktadırlar. Öte yandan Marx'ın, işçi sınıfının bir parçası olduğu için yedek sanayi ordusu olarak nitelendirdiği kesimler de, resmi istatistiklerdeki işsizleri işaret

ettiği kadar işgücüne dahil olmayan nüfusu da işaret etmektedir. Bu nedenle bu kesimin de hangi gruplardan oluştuğu önem kazanmaktadır. Çünkü, yukarıda eleştirdiğimiz anlayışların kafalarındaki giderek büyüyen orta sınıfın resmi istatistiklerde görünmediği, tam aksine giderek küçülen bir orta sınıfla karşı karşıya olduğumuz ortadadır.

Kurumsal olmayan nüfusun (56.795.000) yarısını oluşturan “işgücüne dahil olmayan nüfus”u (28.022.000) inceleyecek olursak; iş bulma ümidi olmayanlar %8, mevsimlik çalışanlar %0,5, ev işleri %40, eğitim öğretim sürecinde olanlar %16, emekli %14, çalışamaz halde olanlar %14 ve diğer %7,5’tür. Marksın tanımlamasıyla, bu kesimlerin ilk üçü yedek sanayi ordusunun “saklı” kesimini, eğitim öğretim sürecinde olanlar “durgun” kesimi, emekliler, çalışamaz halde olanlar ve diğer kesim ise “dip tortu”yu oluşturmaktadır. Ve ihtiyaç duyulmaları halinde emek sürecine dahil edilirler. Hal böyle iken, yukarıda anılan çevrelerce tanımlanan iyi eğitim almış, birkaç dil bilen, yüksek statülü, görece yüksek yaşam koşullarına sahip “yeni orta sınıf” nerede? Kanaatimizce işçi sınıfının bir kısmı, bu yeni orta sınıfları oluşturuyor. Toplumla üretim ilişkileri bağlamında bakıldığında tamamen işçi sınıfına dahil olan toplum kesimlerinin bir kısmı, gelir, statü, yaşam koşulları, eğitim durumu gibi kriterlerle bakıldığında orta sınıf gibi görünür. Zira alt ve orta katmanları, derecesi, şiddeti olmayan hiçbir şey yoktur; yeter ki bir nicelik haline getirilebilsin.

Değişen İşçi Sınıfı

Sınıflı toplumları birbirinden ayıran temel özellik artışa el koyma biçimleridir. Kapitalist öncesi üretim biçimlerinde artışa zor aracılığı ile el konulurken kapitalizmi bu toplum biçimlerinden ayıran temel unsur artışa değişim aracılığı ile el konulmasıdır. Köle emeğinin sömürüsü ile serf emeğinin sömürüsü birbirinden ayrıdır. Keza feodal toplumda artışın adı ranttır ve üretici güçlerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak üç farklı formda görülür: Emek rant, aynı rant ve para rant. Rant biçimlerindeki değişim bize feodal toplumun statik olmadığını, üretici güçlerin gelişimine bağlı olarak üretim ilişkilerinin de değişime uğradığını gösterir. Ancak ne zaman ki manüfaktür yeni bir üretim biçimi olarak ortaya çıkar, işte o zaman feodalizmin ölüm çanları çalmaya başlamıştır. Benzer biçimde

kapitalist üretim ilişkileri de statik değildir. Başlangıçta emek aracı alettir. Ancak unsurlarını parça işçilerin oluşturduğu kolektif işçi, manüfaktürde organik bir makine olarak peydah olur. Daha sonra organik makine inorganik makineye dönüşür. Makine fabrika sisteminde otomata doğru evrilir. Üretici güçlerdeki bu gelişme üretim ilişkilerinde sermayenin merkezileşme ve yoğunlaşmasına ve keza tekil sermayeden sınıfın sermayesine ya da hisse senetli sermayeye doğru evrilmesine neden olur. Manüfaktürde üretimin öznesi işçidir. Emek aracı onun kontrolündedir. Makinenin doğuşu ile üretimin öznesi makine haline gelir. Şimdi işçi emek aracının hızına ayak uydurmak zorundadır. Emek aracı el aletiyken kol emeği ve bilgi/beceri işçide billurlaşmak zorundadır. Makine ile birlikte kol emeği makineye devredilir. Makinenin ortaya çıkışı sermayenin değer bileşeninde oransal tersyüze neden olur. Değişen sermaye/değişmeyen sermaye oranı tersine döner. Bu durum bilimin tekniğe uygulanmasını hızlandırır, nispi artı-değer yarışını kapitalizmin ilerletici gücü haline dönüştürür. Bilimin tekniğe uygulanması, bilimi sermayenin konusu haline getirir. Bilim insanlarının da sermaye ile ilişkilenmesini koşullar. Yeni enerji biçimlerinin büyük güç kaynaklarına uygulanması pek çok makinenin birbirine entegre edilmesini olanaklı kılar. Entegre tesisler işçileri yığınlar halinde bir araya getirir. Yığınlar halinde bir araya gelen sadece işçiler değildir; işçilerden önce sermayenin yığınlar halinde bir araya gelmesi gerekir. Üretici güçlerdeki gelişmeye sermaye birikimi yetişemediğinde birikmiş atıl sermayeyi devreye sokmak için bankalar, anonim şirketler, borsalar devreye girer. Kapitalizm devingendir. Üretici güçlerin değişimine bağlı olarak gün be gün ilişkiler de değişir. Yani sınıflar değişir, sınıf ilişkileri değişir. Sınıfların değişimi sınıf savaşımının koşullarını, araçlarını, unsurlarını değiştirir. Bugün kapitalizmin tanıklık ettiği dönemde olan biten de budur. Nasıl ki aletten makineye geçiş ile kol emeği emek aracının unsuru haline geldi ise bugün chip'in makineye uygulanması ile kafa emeği de emek aracının unsuru haline dönüşmektedir. Kol emeğinin makinenin unsuru haline gelmesi, işçiler arasındaki fiziksel farklılıkları eşitler; kadın emeği, çocuk emeği üretim sürecine dahil olur. Kafa emeğinin emek aracının unsuru haline gelmesi, kafa emeğini sıradanlaştırır. Yaratıcı emek ile kafa emeği ayrışır. Kafa

emekçisi yaratıcı (inovatif) süreçler dışında ayrıcalıklı konumunu kaybeder. Chip'in makineye uygulanması makine karşısında kontrol ve besleme görevindeki kol emekçisini konumundan eder, gereksizleştirir. El değmeden üretim, fabrikaları tenhalaştırır. Tenhalaşan fabrikalarda üretilen metallerin birim değeri düşer, kâr oranları düşer. Zıt yönde etkilerin iflasiyla kapitalizm krize sürüklenir. Kriz sermayenin bir kısmının yeniden üretime eklenememesi demektir. Eski üretim alanlarına eklenemeyen sermaye yeni kârlı alanlar arar. Yeni kârlı alanlar, yeni kârlı pazarlar ya da yeni gereksinim alanlarıdır. Sermaye yer kürenin her bir hüresine yayılır, her bir gereksinim alanını metalaştırır. Sudan havaya, eğitimden sağlığa her şey sermayenin konusu haline gelir. Her şeyin üreticisi işçiler peydahlanır. Bu işçilerin ürettikleri kullanım değerleri (yararlılık) öncekilerden farklıdır ve farklı biçimlerde üretilirler. Üretenler de öncekilerden farklıdır. Emek gücünü yani üretebilme potansiyelini satmak zorunda olanların suretleri farklılaşır. İşçi sınıfı farklılaşır. Sınıf ilişkileri farklılaşır. Kültür farklılaşır, devlet farklılaşır, dil farklılaşır, din farklılaşır, velhasıl sınıf savaşımı biçimleri, araçları,

unsurları farklılaşır. Bugün Gezi'de, Tahrir'de, Rio'da, Newyork'ta sokaklarda, meydanlarda aynı sınıfın, işçi sınıfının insanları haykırmaktadır. Tunus'ta Buazizi, Gezi'de Kırmızı Kadın aynı dille konuşmaktadır.

İnsanları sınıfsal suretlerinden sıyırsanız Muhammed Buazizi'nin Tunus'lu, Ceyda Suncur'un Türk olduğunu görürsünüz. Tahrir'dekiler müslüman, Wall Street'tekiler hıristiyandır. Kimileri erkek, kimileri kadın, kimileri LGBT bireydir. Sünnisi de vardır, Alevisi de. Gençte vardır, yaşlı da. Kimlik mücadelesi 1989'un bakiyesidir.

Son Söz

Spinoza'nın ifadesiyle "her belirleme bir olumsuzlamadır". Bu anlamda Gezi olayları da bir belirlemedir. Belirleyen kendinde sınıf olduğu için olumsuzlanan mevcut iktidar olmuştur. Kapitalist sistemin olumsuzlanması için ise "kendisi için sınıfın" belirlenmesine ihtiyaç var. Bu da kendinde sınıfın belirlenmesini bu anlamda olumsuzlanarak kendisi için sınıf haline gelmesini önvarsaymaktadır. O halde görev, kendinde sınıfı, kendisi için sınıfa dönüştürmek olmalıdır.

Dipnotlar

1. Şöhret Baltas'ın Sol Defter'de yayınlanan "İsyan Sınıfsaldır, Halk İsyandadır" isimli makalesinden alın mıştır.
2. Aynı yazının Marksist bir eleştirisi için Selim Ergunalp'in, sendika.org'da yayınlanan "Hangi Orta Sınıf" başlıklı makalesine bakılabilir.
2. Burada sol ve sağ kavramları aktüel anlamlarıyla kullanılmıştır.

Kaynaklar

1. Baltas, Ő. "İsyan Sınıfsaldır, Halk İsyandadır", [http://www.soldefter.com/2013/08/12/ isyan-sinifsaldir-halk-isyandadir-sohret-baltas/], 12.08.2013, (erişim tarihi: 02.05.2014).
2. Tugal, C. "Gezi Hareketinin Ortak Paydaları ve Yeni Örgütlülük Biçimleri", [http://t24.com.tr/haber/gezi-hareketinin-ortak-paydaları-ve-yeni-orgutluluk-bicimleri,233416], 03.07.2013, (erişim tarihi: 03.05.2014).
3. Keyder, Ç. "Gezi Parkı Protestoları Bağlamında Yeni Orta Sınıflar, Neo-liberal Dönüşüm ve Yoksulluk" (Çağlar Keyder ile söyleşi), [http://konusakonusu.org/2013/09/05/gezi-parki-protestolari-baglaminda-yeni-orta-siniflar-neo-liberal-donusum-ve-yoksulluk/],05.09.2013,erişimtarihi: 03.05.2014.
4. Mollaer, F. "Direniş, Onur ve Mekan", [http://www.birikimdergisi.com/guncel/direnis-onur-ve- mekan], 28.08.2013, (erişim tarihi: 07.05.2014).
5. Kelekçi, Ö. "Direnişin Zamansallığına Dair,[http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=

1001&makale=Direni%FEin%20Zamansall% FD%F0%FDna%20Dair],23.08.2013,erişimtarihi: 07.05.2014.

6. Konoşlu, F. "İmajdan Mekansal Varoluşa", [http://www.birikimdergisi.com/guncel/imagdan-mekansal-varolusa], 15.09.2013, erişim tarihi: 06.05.2014.
7. Kara, O.E. "Gezi Direnişi: Etik ve Etooloji", [http://www.birikimdergisi.com/guncel/gezi-direni-etik-ve-etoloji], 24.07.2013, (erişim tarihi: 06.05.2014)
8. Ergüden, I. "Tekil Çokluklar Yeniden Komünizm Yeniden Anarşizm" İçinde: Direnişi Düşünmek 2013 Taksim Olayları, Monokl Yayınları, İstanbul, 2013.
9. Bodiou, A. "Ayaklanmadan Yeni Bir Politikaya, Türk Halkı Ayağa Kalkıyor" İçinde: Direnişi Düşünmek 2013 Taksim Olayları, Monokl Yayınları, İstanbul, 2013.
10. Tanyıldız, G.S. "Yaşanabilir Hayatlar Yaratma Mücadelesi" İçinde: Direnişi Düşünmek 2013 Taksim Olayları, Monokl Yayınları, İstanbul, 2013.
11. Harvey, D. "Kentsel Mekan Mücadeleleri Neden Önemlidir?" (David Harvey ile röportaj), [http://www.sendika.org/2013/11/david-harvey-ile-roportaj-kentsel-mekan-mucadeleleri-neden-onemlidir/], 26.11.2013, (erişim tarihi: 02.05.2014).
12. Savran, S. "Bu Bir Direniş Değil Halk İsyandır" (Sungur Savran'ın Tahrir'den Taksim'e Sınıf Mücadeleleri Paneli'nde yaptığı konuşma), [http://everywheretaksim.net/tr/bu-bir-direnis-degil-halk-isyandidir-sungur-savran/], 24.06.2013, (erişim tarihi: 03.05.2014)
- 13.Savran, S. "Ezber Bozma Zamanı", Birgün Gazetesi, 24.07.2013.●